راهبری کنجکاوی دینی از سلامت معنوی کودک (یک مطالعه ی مروری سیستماتیک)

مریم صف آرا[1*]، اشرف کهندانی[2]

۱- گروه روانشناسی، پژوهشکده زنان، دانشگاه الزهرا س، تهران، ایران
۲- گروه روانشناسی تربیتی، دانشکده روانشناسی، دانشگاه الزهرا س، تهران، ایران
m.safara@alzahra.ac.ir

چکیده

زمینه و هدف : دوران کودکی از نظر متخصصان رشته های مختلف علمی از جمله جامعه شناسی، روان شناسی و تعلیم و تربیت به عنوان یکی از مهمترین دوران زندگی بشر محسوب می شود. در این دوران است که کنجکاوی های کودک آغار شده و باید پاسخ داده شود و این پاسخدهی نیز باید با رعایت نکاتی نیز همراه باشد . لذا این پژوهش با هدف مرور کلیه مطالعات راهبری کنجکاوی دینی از سلامت معنوی کودک انجام شد.

روش بررسی : روش مطالعه ی حاضر مرور سیستماتیک و با استفاده از چک لیست JBI انجام شد. پایگاه های الکترونیکی مگیران، پرتال جامع علوم انسانی، SID ،سیویلیکا،علم نت،ایرانداک، نورمگز، پرتال جامع علوم انسانی، گوگل اسکولار و بانک اطلاعات نشریات و مجلات ایران و پایگاه مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی برای استخراج اطلاعات جستجو گردید.

یافته ها

یافته های مطالعات نشان داد که راهبری کنجکاوی دینی کودک در چهار محور محور **ابعاد کنجکاوی دینی** شامل : **معنوی** (فطری بودن گرایش به دین) ، **شناختی** (مراحل رشدی تفکر، استفاده از روش های مناسب، اهمیت سوالات و کنجکاوی)، **رفتاری** (نقش تجربه و محیط، یادگیری از طریق الگوها)، **هیجانی** (اهمیت احساسات و عواطف، مهرورزی)، **محور عوامل موثر بر راهبری کنجکاوی دینی** بر به کارگیری **روش های پاسخگویی موثر**(مستقیم و غیر مستقیم) ، **الگوگیری** از (والدین، هم سالان، محیط) **به کارگیری دستورات دینی** (ایجاد انس دینی، ایجاد معرفت دینی،تعمیق باورها) ، **مخاطب شناسی** (در نظر گرفتن رشد شناختی، توجه به اصل تفاوت های فردی) ، **سبک زندگی اسلامی**، محور **موانع و چالش های راهبری کنجکاوی دینی** شامل : **عدم پاسخگویی صحیح، فقدان اگاهی لازم در خصوص رشد شناختی و روش های آموزشی، سهل انگاری و قصور والدین نسبت به تربیت دینی فرزندان و** محور **آسیب های عدم راهبری کنجکاوی دینی** به **ایجاد شکاف و بی اعتمادی، سرکوب حس کنجکاوی و تفکر انتقادی، اضطراب و سردرگمی، قطع پیوندهای خانوادگی و عدم انتقال ارزش ها** اشاره دارد.

بحث و نتیجه گیری: یافته های این مطالعه نشان داد که ابعاد کنجکاوی دینی که شامل بعد هیجانی، رفتاری، معنوی و شناختی می باشد کمتر مورد پژوهش قرار گرفته است. همچنین در محور عوامل موثر بر کنجکاوی دینی بحث تاثیر تکنولوژی و فضای مجازی به عنوان یک عامل تاثیرگذار بر راهبری کنجکاوی دینی که موجب سلامت روان و سلامت معنوی کودک می گردد، نیازمند مطالعات بیشتر است. اما در بحث آسیب های عدم راهبری کنجکاوی دینی ،پژوهش و مطالعات بیشتری نیاز است تا نتایج آن به منظور پیشگیری از دین زدگی و کج فهمی های کودکان ، مورد استفاده آینده سازان قرار گیرد.

کلید واژگان: پروتکل، کنجکاوی دینی کودک ، سلامت معنوی

نسخه پذیرفته شده پیش از انتشار

Guiding religious curiosity about a child's spiritual health (A systematic review)

Maryam Safara1, Ashraf Kahndani2

1. Department of Psychology, Women's Research Institute, Al-Zahra University, Tehran, Iran
2. Department of Educational Psychology, Faculty of Psychology, Al-Zahra University, Tehran, Iran

Abstract

Background and Objective: According to experts in various scientific fields, including sociology, psychology, and education, childhood is considered one of the most important periods in human life. It is during this period that a child's curiosity begins and must be answered, and this response must also be accompanied by observing certain points. Therefore, this study aimed to review all studies on the guidance of religious curiosity on children's spiritual health.

Methodology: The method of the present study was a systematic review using the JBI checklist. The electronic databases of Magiran, the Comprehensive Portal of Humanities, SID, Civica, Alamnet, Irandoc, Normags, the Comprehensive Portal of Humanities, Google Scholar, the Iranian Journals and Magazines Database, and the database of the Scientific Information Center of the Academic Jihad were searched to extract information.

Findings: The findings of the studies showed that guiding a child's religious curiosity in four dimensions of religious curiosity include: spiritual (innate tendency towards religion), cognitive (developmental stages of thinking, use of appropriate methods, importance of questions and curiosity), behavioral (role of experience and environment, learning through models), Emotional (importance of feelings and emotions, kindness), the axis of factors affecting the leadership of religious curiosity on the use of effective response methods (direct and indirect), modeling from (parents, peers, environment), application of religious instructions (establishing religious intimacy, creating religious knowledge, deepening beliefs), audience identification (considering cognitive development, paying attention to the principle of individual differences) The Islamic lifestyle is the focus of obstacles and challenges in guiding religious curiosity, including: lack of proper accountability, lack of necessary awareness regarding cognitive development and educational methods, negligence and failure of parents towards the religious education of their children, and the focus of harms from not guiding religious curiosity to It refers to creating divisions and distrust, suppressing curiosity and critical thinking, anxiety and confusion, severing family ties, and failing to transmit values.

Discussion and Conclusion: The findings of this study showed that the dimensions of religious curiosity, which include emotional, behavioral, spiritual, and cognitive dimensions, have been less researched. Also, in terms of factors affecting religious curiosity, the discussion of the impact of technology and cyberspace as an influential factor on guiding religious curiosity, which contributes to the mental and spiritual health of the child, requires further studies. However, in discussing the harms of not guiding religious curiosity, more research and studies are needed so that future results can be used by future leaders as factors for preventing religious fanaticism and misunderstandings in children.

Keywords: Protocol, Children's Religious Curiosity, Spiritual Health

مقدمه

دوران کودکی از نظر متخصصان رشته های مختلف علمی از جمله جامعه شناسی، روان شناسی و تعلیم و تربیت به عنوان یکی از مهمترین دوران زندگی بشر محسوب می شود. در این دوران است که مبنای شخصیتی و روحی و جسمی شکل می گیرد و از آن پس در کل دوران زندگی انسان اثرگذار است (احمدی،۲۰۰۶). از این رو حفظ سلامت آنان از اهمیت ویژه ای برخوردار است.برخورداری از امکانات بهداشتی و حفظ سلامت یکی از حقوق ذاتی کودکان در هر جامعه ای است که بر ارکان دیگر جامعه نیز اثرگذار است (سازمان بهداشت جهانی،۲۰۰۶).

دین مبین اسلام، کودک را نعمت و امانت الهی در دستان والدین می داند و برای تربیت و پرورش وی از جهت جسمی، روحی و روانی، اجتماعی، معنوی و اخلاقی، تأکیدات و توصیه های متعددی بیان داشته است به گونه ای که میتوان ادعا نمود بر پایه آموزه های این شریعت مقدس، الگویی جامع و کامل تربیتی و حقوقی برای کودکان قابل تدوین و ارائه است. کودک به موجب شأن و کرامت انسانی، با گرایش درونی و جاذبه معنوی به نام فطرت خداجویی و خداخواهی میان روح لطیف او و کانون هستی، یعنی مبدأ اعلی متولد می شود که بر این اساس آمادگی رشد، شکوفایی و بالندگی را دارد و توجه به حفظ و ارتقای این گوهر ارزشمند، کمال انسانی و سلامت معنوی را به ارمغان می آورد (مقدادپور و جوادی، ۱۳۹۵)

در نگاه اسلامی ، سلامت معنوی ، عمیق ترین بعد از ابعاد چهارگانه سلامت (جسمانی، اجتماعی ، روانی و معنوی) و واجد خصوصیت فراگیری و شمول نسبت به دیگر ابعاد سلامت انسانی است (رشاد و عباس زاده،۱۳۸۹). بعد معنوی سلامت بخش جدا نشدنی راهبردهای سلامت در کشورهای عضو سازمان جهانی بهداشت است. بعد معنوی از جنس امور مادی نیست، بلکه متعلق به افکار، باورها، ارزش‌ها و اخلاقیاتی است که در مغز انسان ها تبلور می‌یابد. سلامت معنوی برای احساس رضایت، شادی و امید به آینده لازم است و کسب آن از طریق نواختن و یا گوش دادن به موسیقی، پرداختن به هنر، ورزش، یوگا، خواندن کتاب و پناه بردن به طبیعت دست یافتنی می‌باشد. در واقع سلامت معنوی آن دسته از گزاره‌های مبنایی است که اسلام آن ها را می-پذیرد، در سعادت حقیقی انسان تاثیر دارد و با وحی الهی (قرآن کریم)، سنت معصومین (ع) یا با عقل قطعی، قابل کشف است (مصباح یزدی و لاجرودی، ۱۳۹۷). روانشناسان به این نتیجه رسیده اند که منشأ بسیاری از اختلالات روحی و روانی، فقدان معنویت در زندگی است. از این رو امروزه در روانشناسی توجه خاصی به بعد سلامت معنوی میشود. در واقع علت توجه به این بعد از سلامت، برخی از انواع بیماریها و مشکلات روانی و عوارض اجتماعی و جسمانی است که عمده علت پدید آمدن آنها ایجاد احساس پوچی، بیهودگی و تزلزل روحی میباشد که این مشکلات ناشی از فقدان بعد معنوی در افراد است (مرتضائی، ۱۳۹۳). همچنین بر اساس پژوهش ها می‌توان گفت انسانی سالم است که هر دو جنبه‌ی سلامت (مادی و معنوی) را دارا باشد، ولی باید توجه داشت وجود یکی از این دو ملازم وجود دیگری نیست، بدین معنا که ممکن است انسانی از نظر جسمی سالم باشد ولی از نظر معنوی سالم نباشد و نیز ممکن است از نظر معنوی انسان سالمی باشد ولی به دلایلی جسم او سالم نباشد. آنچه در سعادت انسان ارزش بیشتری دارد، سلامت معنوی او است (فانی و همکاران، ۱۳۹۶). از آنجا که سلامت معنوی سبب بهبود شاخص های ابعاد دیگر سلامت جسمی، روانی و اجتماعی می گردد، رشد و تکامل معنویت باید از سنین کودکی در نظر قرار گیرد. رشد معنویت در کودک بسیار پیچیده است و تحت تاثیر عوامل متعددی نظیر خانواده، رسانه ها، افراد مسوول جامعه و ارزش های فرهنگی است (لانهام، ۲۰۰۵).

مرور مطالعات نشان می دهد اگرچه که مفهوم سلامت معنوی به صورت کلی برای همه گروه های سنی یکسان است اما تفاوت هایی در سلامت معنوی کودکان با بزرگسالان دیده می شود . مثلا بیان آزادانه احساسات یا بروز رفتارهایی مثل خندیدن، گریه کردن ، جیغ زدن، دویدن عمدتا در کودکان دیده می شود. همچنین نیاز به تایید از طرف بزرگترها ، حضور در لحظه و فعالیت های هدفمند برای کشف جهان اطراف، تجسم، بازی کردن از اجزای اختصاصی سلامت معنوی کودکان می باشد (Houskamp,2004).

نسخه پذیرفته شده پیش از انتشار

از جمله اجزای سلامت معنوی که در متن بالا به آن اشاره شد ، فعالیت هدفمند برای کشف جهان اطراف است که سوال پرسیدن کودکان یا کنجکاوی دینی از جمله این فعالیت ها می باشد. سوال و پرسش که حاکی از نوعی نیاز به دانستن است ، از ابزارهای شناخت و تفکر و باز نمودن دنیای جدید بر روی فرد سوال کننده می باشد. رسول اکرم (ص) می فرمایند: « دانش گنج هایی است که کلید آن پرسیدن سوال است. پس بپرسید. خدا رحمتتان کند . پس به درستی که چهار نفر اجر می گیرند ، پرسشگر، پاسخ دهنده، شنونده و دوستدار آن (تحف العقول، ص ۴۱). در حدود سنین چهار تا هفت سالگی بارش ذهنی و موج سوالات آنها آغاز می شود. برخی از سوالات مهم کودکان درباره چگونگی و کجایی خدا و همچنین چگونگی بهشت و جهنم و به طور کلی سوالات مذهبی است. والدین به عنوان مهمترین و محبوب ترین بنیاد اجتماعی ، نقش محوری در تربیت ، هدایت و پاسخگویی به سوالات و کنجکاوی های دینی کودکان دارند (مقدادی و جوادپور، ۱۳۹۵). پژوهشگران بر این باورند که هر کودکی با فطرتی خداجو و خدایی به دنیا می آید و با قرار گرفتن در یک محیط اجتماعی و خانوادگی مذهبی بر شدت آن افزوده می شود. کودکان در سیر تحولی رشد خود، حدود چهارسالگی، به مرحله نسبی درک مفهوم ها می رسند و از توانایی عملکرد نمادین و خلاقیت ذهنی گسترده تری برخوردار می شوند. ازآنجاکه ناب ترین ویژگی انسان پرسشگری اوست (اسونسون ، ۱۹۹۳).

مطالعات نشان می دهد تمایل طبیعی برای معنویت برگرفته از حس ذاتی کنجکاوی و شیفتگی در مورد کشف جهانی نشات می گیرد و به همین دلیل از سال های اولیه زندگی این تمایل مشهود است (Myers,2009).

با توجه به حس پرسشگری زیادی که در دوران کودکی وجود دارد، پاسخ دادن به سوالات دینی کودکان با رعایت توان ذهنی آنان ابزاری مناسب برای آموزش مفاهیم دینی است (کریمیان پور و احمدی، ۱۳۹۳).پرسش های کودکان پیرامون مفاهیم دینی سنگ بنای فهم کودک از دین را بنا می کند. امام سجاد علیه السلام لزوم دین آموزی به کودکان را در شمار حقوق فرزندان می شمارد. (صدوق،۱۳۸۵).

بنابراین کودکان به طور فطری صرف نظر از مذهبی و غیر مذهبی بودن ، به دنبال درک معنای زندگی و وقایع زندگی خود از طریق تجارب مذهبی، معنوی با سایر منابع هستند. معنویت و سلامت معنوی در موقعیت های آسیب زای زندگی مانند مرگ، بیماری و سوءاستفاده به سازگاری کودک و حفظ ارتباطات وی کمک می کند (Alvarenga,2017).

در پاسخگویی به سوالات کودکان نیز یکی از نکات و اصول پاسخگویی ایجاد مفاهیم پایه ای در ذهن کودک برای شناخت خداوند متعال می باشد.این مفاهیم پایه ای سنگ بنای شکل گیری مفاهیم بعدی هستند. اگر این مفاهیم درست در ذهن کودک شکل بگیرد ، پاسخگویی به سوالات کودک آسان خواهد بود (شفیعی،۱۳۸۹).

فولتون و همکاران (۱۹۹۵) نیز بر این باورند که کودکانی که در خانواده های غیر معنوی/ مذهبی پرورش می یابند، بیشتر با سؤالاتی درباره خداوند و ذات لایزال الهی مواجه می شوند و پاسخ این سؤالات و رموز معنویت را، از آنجا که خانواده قادر به پاسخگویی آنها نیست، در جامعه جستجو می کنند و چه بسا به معنویت های کاذب دست می یابند. بی توجهی یا ناآگاهی خانواده ها نسبت به سؤالات دینی است که در عمق روح و جان انسان نفوذ کامل نداشته است و همین امر باعث شده که آسیب های روانی، اجتماعی و دینی به سختی پیشگیری گردد . پاسخگویی به سؤالات دینی هم باید به شیوه صحیح و همراه با آگاهی باشد استاد مطهری در این باره گفته است که بد معرفی کردن دین، ضعف منطق دینی در تبلیغ، برداشت های نادرست و کوتاه اندیشانه ای که به نام دین صورت می پذیرد اساس تمسخر و استهزاء آن را فراهم کرده و یکی از علل مهم دین گریزی و بدبینی است (حسین زاده و مشرفی، ۱۳۸۴).

در تحقیق صف آرا و همکاران که در آن شاخصه های سلامت معنوی را بدست آورند، یکی از شاخصه ها راهبری کنجکاوی دینی کودکان است و توجه به سلامت معنوی کودکان به عنوان افراد تاثیرگذار در آینده ی جامعه، امری مهم به شمار می آید. یکی از مواردی که سلات معنوی کودکان را تضمین می نماید بحث راهبری کنجکاوی دینی آنان است. به این معنا که اگر والدین و کسانی که به هر نحوی با کودکان سروکار دارند نتوانند به سوالات و کنجکاوی های ذاتی کودک به موقع و درست پاسخ دهند،

نسخه پذیرفته شده پیش از انتشار

سلامت معنوی شان سیر رشدی و تحولی صحیح نمی یابد ، لذا این پژوهش با هدف مرور کلیه مطالعات راهبری کنجکاوی دینی از سلامت معنوی کودک انجام شد

روش پژوهش

این مطالعه یک مرور سیستماتیک است که وسعت تحقیقات انجام شده در زمینه راهبری کنجکاوی دینی از سلامت معنوی کودک را مورد بررسی قرار می دهد تا به درک دانسته های موجود در این زمینه کمک کند.این مطالعه بر اساس چک لیست نظامند JBI ، نگارش شد.

استراتژی جست و جو

این مطالعه در بازه زمانی۱۳۸۰ تا ۱۴۰۴با هدف یافتن مطالعات منتشر شده در زمینه راهبری کنجکاوی دینی از سلامت معنوی کودک براساس چک لیست نظامند JBI ، انجام شد.این چک لیست برای ارزیابی کیفیت روش شناختی یک مطالعه طراحی شده و شامل ۱۱ سوال می باشد.این سوالات وضوح سوال مورد پژوهش،تناسب معیارهای ورود به مطالعه با سوال پژوهش،استراتژی جست و جوی متناسب با سوال پژوهش، مناسب بودن منابع مورد جست و جو، روش های کاهش خطا در استخراج داده ها و روش های مناسب ترکیب داده ها را مورد بررسی قرار می دهند(Aromataris،۲۰۱۵). جست و جو شامل سه مرحله بود: مرحله ی اول یک جست و جو محدود در پایگاه های داخلی صورت گرفت. در مرحله دوم با استفاده از کلید واژه های بدست آمده از مرحله اول، جست و جو در تمام پایگاه های داخلی شامل : سیویلیکا، مگیران، گوگل اسکولار، نورمگز، ایرانداک، علم نت، ، پرتال جامع علوم انسانی، Sid و سایر پایگاه ها صورت گرفت. در مرحله سوم رفرنس مقالات بدست آمده برای پیدا کردن مطالعات مرتبط مورد بررسی قرار گرفت.

فرآیند انتخاب مطالعات

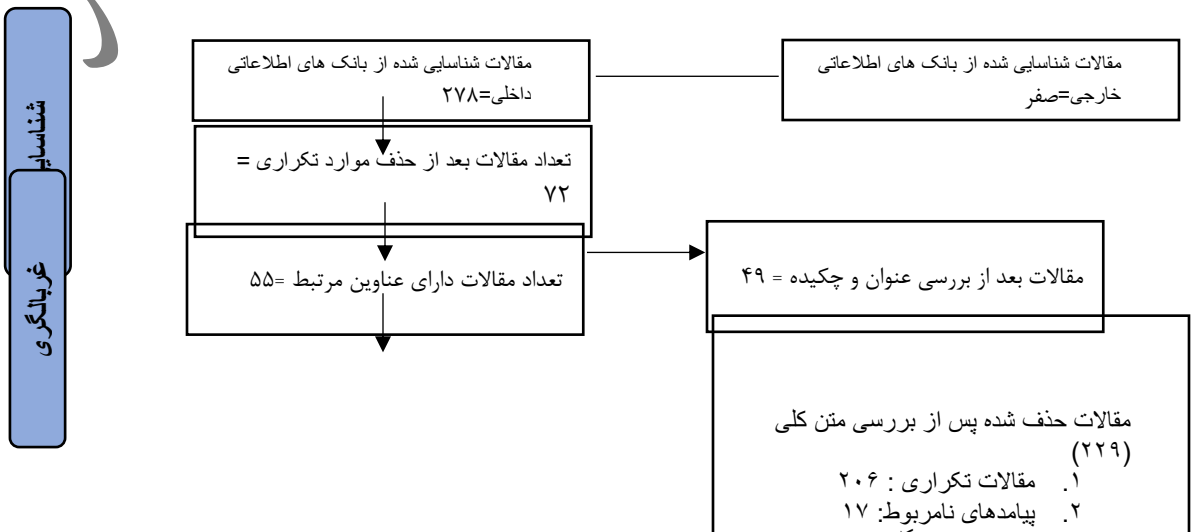
در این مرحله بر اساس معیار ورود و خروج مطالعات مورد بررسی قرار گرفتند. معیارهای ورود شامل موارد زیر بود:۱- زبان مطالعه فارسی ۲-تمرکز مطالعه بر راهبری کنجکاوی دینی از سلامت معنوی کودک - نتایج در مورد این فعالیت ها.

مطالعات در حوزه کنجکاوی های علمی ، کنجکاوی های نوجوانان و بزرگسال ، مطالعات به زبان لاتین از مطالعه خارج شدند.

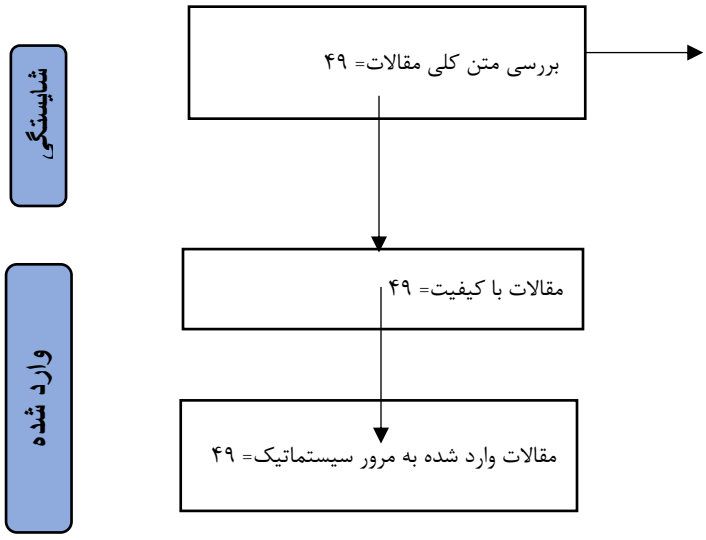
پژوهشگر ابتدا اقدام به غربالگری اولیه مطالعات براساس عنوان و چکیده مقالات نمود.در مرحله ی بعد، مقالات و پایان نامه هایی که احتمال می رفت در آن با جزئیات بیشتری به بررسی راهبری کنجکاوی دینی از سلامت معنوی کودک پرداخته شده با اخذ فول تکست آنها مطالعه شد.

استخراج و مدیریت داده ها

بعد از بررسی مطالعات، اطلاعاتی مانند مشخصات مطالعه (نویسنده، تاریخ انتشار مقاله، نوع مجله، مکان انجام مطالعه،هدف، طراحی، نوع مطالعه، حجم نمونه و یافته های اصلی) استخراج شد.داده های استخراج شده از مطالعات وارد شده مجددا مورد بررسی قرار گرفت.

نسخه پذیرفته شده پیش از انتشار

تصویر۱-چک لیست پریزما برای انتخاب مطالعات

نسخه پذیرفته شده پیش از انتشار

یافته های پژوهش

توصیف مطالعات

پس از بررسی پژوهش های انجام شده ، ۲۷۸ مطالعه از سیویلیکا، گوگل اسکولار ، نورمگز، ایرانداک، علم نت، Sid ، مگیران و سایر مجلات جهاد دانشگاهی بدست آمد. در مرحله اول مقالات تکراری (۲۰۶ مطالعه) حذف شدند و ۷۲ مقاله باقی ماند. در مرحله دوم ۱۷ مطالعه به دلیل عنوان و هدف متفاوت از بین مطالعات خارج شدند و ۵۵ مطالعه باقی ماند. در مرحله سوم مطالعات بررسی و به دلیل کیفیت پایین مقالات ،۶ مطالعه حذف شد. در نهایت ۴۹ مطالعه برای بررسی و آنالیز وارد پژوهش شدند (تصویر ۱). ۴۹ مطالعه در بازه زمانی ۱۳۸۰ تا ۱۴۰۴ بودند. بیش از نیمی از مطالعات بین سال های ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۴ انجام گرفته بود. تعداد نویسندگان مقالات بین ۱ تا ۴ نفر متغیر بود. از نظر متدولوژی ۴۷ مطالعه به صورت کیفی و بقیه به روش کمی انجام شده بود.

کد	نویسنده / سال	نوع مطالعه / هدف	یافته ها
۱	کوه کمر و همکاران/ ۱۴۰۴	کتابخانه ای/ پایه گذاری هویتی دینی در دوران کودکی	تجربه های آموزشی فعال و معنادار، مدل های نقش آفرین در مدرسه و خانه، فضای یادگیری مبتنی بر پرسشگری و گفت و گو سه بستر اصلی تحقق تربیت دینی هستند.
۲	احمدی جهاد و همکاران/ ۱۴۰۴	کتابخانه ای/ به بررسی موانع و چالش‌های تربیت دینی کودکان در عصر حاضر پرداخته و راهکارهایی برای بهینه‌سازی این فرآیند ارائه می‌دهد.	مطالعات نشان داده‌اند که محیط‌های آموزشی تعاملی» تلفیق آموزه‌های دینی با مفاهیم کاربردی زندگی» و استفاده از فناوری‌های نوین برای آموزش دینی می‌توانند موجب افزایش میزان پذیرش و درک کودکان از ارزش‌های معنوی شوند. همچنین» نقش خانواده و ارتباطات اجتماعی در تثبیت باورهای دینی بسیار مهم است .
۳	نادری و یوسفی/ ۱۴۰۴	کتابخانه ای/ پژوهش حاضر با هدف بررسی ابعاد گوناگون تربیت دینی در خانواده، با تاکید بر آموزه های قرآن کریم، روایات معصومین علیهمالسلام و	یافته ها نشان میدهند که حضور موثر والدین، به ویژه پدر و مادر به عنوان الگوهای عملی، زمینه ساز تعمیق باورهای دینی در فرزندان است. همچنین، تاکید دین اسلام بر آموزش تدریجی، محبت آمیز و همسو با فطرت انسان، اهمیت رویکرد تربیتی متوازن را در نهاد خانواده روشن میسازد.

		نقش کلیدی والدین پرداخته است	
۴	تولکی و همکاران/ ۱۴۰۴	کتابخانه ای/ این پژوهش با هدف بررسی اهمیت کنجکاوی به عنوان یک نیروی محرکه در فرآیند یادگیری کودکان میپردازد	یافته ها بر نقش والدین و مربیان در ایجاد محیط های یادگیری غنی و حمایتی تأکید میکند و نشان میدهد که با هدایت مؤثر کنجکاوی، میتوان نسلی خلاق و مستقل تربیت کرد.
۵	فراهانی و همکاران/ ۱۴۰۴	کتابخانه ای / بررسی تربیت دینی کودک	ایجاد سوالات، تفکر انتقادی و مستقل، و تشویق به انتخاب آگاهانه در دین، از جمله جنبه های مهم تربیت دینی هستند که می توانند به رشد شخصیتی و معنوی کودکان کمک کنند. با این رویکرد، کودکان می آموزند که دین نه تنها یک سری قوانین و دستورالعمل ها است، بلکه یک مسیر برای رشد روحانی و اخلاقی نیز به شمار می آید.
۶	شرفی و همکاران/ ۱۴۰۳	کتابخانه ای/ بررسی مبانی تربیت دینی کودک از منظر قرآن و روایات	تربیت دارای دو نقش مهم آموزش و پرورش است که در یکی اهتمام به آموزش فنون مهارت ها و توانایی های لازم برای رفع نیازهای جامعه است و دیگری پرورش حی دینی و مذهبی کودک به صورت فطری در نهاد او به ودیعت گزارده شده، مورد توجه است.
۷	امینی زرین و همکاران / ۱۴۰۳	شیوه کیفی و روش داده بنیاد/ آسیب شناسی آموزش مفهوم خدا به کودکان دوره پیش دبستان	نتایج نشان دهنده آسیب های آموزش مفهوم خدا به کودکان شامل آسیب های مرتبط با کودک، آسیب های مرتبط با خانواده ، آسیب های مرتبط با معلم و آسیب های مرتبط با محیط است.
۸	عابدینی درچه / ۱۴۰۳	کتابخانه ای / آسیب شناسی تربیت دینی در سنین دبستان	برای بهبود کیفیت تربیت دینی ، ضروری است مربیان و والدین با روش های موثر آموزش آشنا شوند و برنامه های درسی دینی تنوع بیشتری داشته باشد. همچنین ایجاد یک ارتباط موثر بین خانواده، مدرسه و جامعه می تواند به تقویت هویت دینی و اخلاقی کودکان کمک کند.
۹	سالاری و همکاران/ ۱۴۰۳	کتابخانه ای/ هدف بررسی تاثیر داستان های اسلامی بر تربیت دینی کودکان	نیاز به آشنایی والدین و مربیان با داستان های اسلامی، ایجاد محیط مناسب، تشویق به پرسشگری و تحلیل، و ارائه بازخورد مثبت وجود دارد. در نهایت، این مقاله تاکید می کند که با اتخاذ رویکردهای مناسب و خلاقانه، می توان به طور موثر از داستان های اسلامی در تربیت دینی کودکان استفاده کرد و به رشد نسلی متعهد و آگاه کمک نمود.
۱۰	سوری/ ۱۴۰۳	کتابخانه ای / بررسی تاثیر مسئله رشد دینی در دوران کودکی با تاکید بر پژوهش های تجربی	با تکیه بر پژوهش های تجربی نشان داده شود که دین و معنویت از مسیر جامعه پذیری دینی، روابط دوستانه و اصلاح تصویری که کودک از خدا دارد، به این رشد کمک کرده اند.
۱۱	مالمیر و همکاران / ۱۴۰۳	کتابخانه ای / بررسی اصول و راهکارهای مربوط به تربیت دینی مناسب دانش آموزان	از جمله راهکارهای موثر در این زمینه می توان به آموزش غیرمستقیم از طریق الگوهای رفتاری مثبت، استفاده از داستان ها و مثال های کاربردی، مشارکت دانش آموزان در فعالیت های گروهی و مذهبی، و تعامل سازنده بین خانواده و مدرسه اشاره کرد. همچنین، توجه به تفاوت های فردی و ایجاد فضایی امن برای پرسش و تفکر انتقادی در مورد مسائل دینی، از اصول مهم در تربیت دینی محسوب می شود.
۱۲	جلال آبادی/ ۱۴۰۳	کتابخانه ای/ بررسی تربیت دینی کودکان و وظایف خانواده و معلم در جهت تحقق تربیت دینی	تربیت دینی به کودک کمک می کند تا با اصول و باورهای دینی آشنا شود و هویت معنوی خود را بیابد. این هویت دینی در آینده به او کمک می کند تا در برابر مشکلات و چالش های زندگی استوار باشد و به اصول اخلاقی پایبند بماند.
۱۳	جعفری /۱۴۰۲	کتابخانه ای/ بررسی نقش تکنولوژی در تربیت دینی کودک و نوجوان	مربی برای اینکه بخواهد در تربیت دینی از تکنولوژی بهره ببرد ، به جای نگاه به تکنولوژی، به تربیت دینی نگاه می اندازد و سپس بر اساس نیازها و مسیرهایی که برای او گشوده شده ،

نسخه پیش‌نویس

			نوع استفاده از تکنولوژی و کمیت و کیفیت آن را برای خویش مشخص می سازد و اینگونه از مقهور شدن در برابر آن به دور خواهد ماند و فاعیلت او حفظ خواهد شد
۱۴	رضایی مفرد و همکاران/ ۱۴۰۲	کتابخانه ای/ بررسی روش های تربیت دینی و اسلامی کودکان	اگر ما جایی را برای ندانستن کودک باقی نگذاریم و او را با اطلاعات پر کنیم، تمامی پرسش های او پاسخ دهیم، در واقع در حق او ظلم کرده ایم. با این کار او را انبار اطلاعاتی که می کنیم که به حجم زیادی از آنها احتیاج ندارد
۱۵	قدیمی و بیگی/ ۱۴۰۲	کتابخانه ای/ بررسی پاسخ صحیح به سوال های کودکان درباره خدا	برای این که بتوانید پاسخگوی سوالات فرزندتان درباره خدا باشید، پاسخی به فرزندتان بدهید که با نیازهای کنونی او ارتباط داشته باشد برای این کار باید به نکاتی توجه کنید از جمله اینکه سطح بلوغ فرزندتان چقدر است ؟ او چه لغاتی را درک می کند؟ و همچنین فرزند شما چه نیازهای ویژهای دارد؟
۱۶	نوری و همکاران/ ۱۴۰۲	کتابخانه ای/ روش های نهادینه سازی خداباوری در کودک از منظر آموزه های فقهی	برای انتقال خداشناسی به کودکان روشهای متعددی در روایات و سیره معصومین وجود دارد .مهمترین این روش ها عبارت اند از: گفتن اذان در گوش کودک، ذکر نام خدا در موقعیتهای مختلف زندگی، داستان گویی، پاسخ به سؤالات کودک، بیان نعمتهای خدا و الگودهی به کودک.
۱۷	راسخ / ۱۴۰۱	کتابخانه ای /یافتن نقطه ی شروع تربیت دینی کودکان	تربیت دینی از ابتدای دوران زندگی هر فرد و حتی قبل از آن ، با توجه به سبک زندگی و انتخاب شریک زندگی توسط والدین شروع شود.
۱۸	جلائی نوبری و جلائی نوبری/ ۱۴۰۱	کتابخانه ای/ روش های یاددهی خداباوری نهاد خانواده به کودکان	نتایج نشان داد به جهت عدم انتزاع باید به دو شیوه ی مستقیم (بازی، داستان، نمایش، مثال و....) و غیر مستقیم (روش های رفتاری والدین، الگوسازی، معاشرت بر محور الله و...)بر مبنای شیوه های اساسی شناخت خداوند برای آموزش یاری جست.
۱۹	حسنی/ ۱۴۰۱	توصیفی / واکاوی پیامدهای عدم پاسخگویی به سؤالات کودکان دررابطه با آفرینش	اگر والدین با ابزارها و روش های پاسخگویی به سوالات اشنایی نداشته باشند با اسیب های همچون خشونت، پیدایش شبهات، پرسیدن از دیگران و در نتیجه منجر به روابط آلوده و غلط می گردد.
۲۰	تربتی نژاد و همکاران/ ۱۴۰۱	توصیفی- تحلیلی/ پژوهش حاضر بررسی روش‌های آموزش آموزه‌های دینی در مقطع ابتدایی است	روش‌های آموزش آموزه‌های دینی شامل روش استفاده از مثال، روش استفاده از داستان، روش یادآوری نعمات خداوند و روش نمایشی (نمادین) نیز در این پژوهش مطالعه شدند. نتایج نشان داد در مورد روش‌های آموزش مفاهیم دینی، باید همهٔ عوامل محیطی، شخصیتی و درونی کودک در نظر گرفته شود تا متناسب با آن شرایط، بهترین روش انتقال مفاهیم ارائه گردد.
۲۱	حسنی عبد و حسنی عبد / ۱۴۰۱	کتابخانه ای / بررسی روش های موثر در آموزش مفاهیم دینی به دانش آموزان مقطع ابتدایی	نتایج نشان داد استفاده از روش هایی مانند مثال، قصه گویی، روش نمایشی، و یادآوری نعمت های الهی روش های موثر آموزش مفاهیم دینی می باشد
۲۲	غلامزاده و همتی/ ۱۴۰۱	توصیفی-تحلیلی/ بررسی اسیب تربیتی دینی فضای مجازی بر کودکان صورت گرفته است	از جمله آسیب های شخصیتی مثل اعتیاد به فضای مجازی، انزوای اجتماعی و اتلاف وقت همینطور آسیب های اخلاقی همچون دسترسی آسان به منابع مغایر با اخلاق و دین که خود باعث تضعیف باورهای دینی و القای شبهات و تعارض ارزش ها به کودکانی که همچون نهال نوپایی هستند و ریشه های اعتقادی آنها در حال محکم شدن است می شود.
۲۳	غلامی و حسینی / ۱۴۰۰	پدیدارشناسی / شناسایی نحوه پاسخگویی والدین به سوالات دینی کودکان	با توجه به یافته های پژوهش مبنی بر فقدان اگاهی لازم در خصوص رشد شناختی و روش های آموزشی، در خصوص آگاهی بخشی به والدین در مورد چگونگی پاسخ به سوالات کودکان متناسب با اصولی چون داربست سازی شناختی باید توسط نهادهای ذی ربط برنامه

نسخه پیش از انتشار

			ریزی صورت گیرد.
۲۴	کیانی و پورجمشیدی / ۱۴۰۰	کتابخانه ای/ تبیین مفهوم و اصول تربیت معنوی برای کودکان با تاکید بر مبانی نظری تحول بنیادین در نظام تربیت رسمی عمومی ایران	تربیت معنوی برای کودکان ناظر به شناخت خداوند به عنوان مرجع امرمعنوی، پرورش روح و گرایش کودک به سوی او و تحقق حیات طیبه در همه ابعاد زندگی کودک می باشد.
۲۵	شیروانی/ ۱۴۰۰	کتابخانه ای/ هدف از این مقاله، تأملی در ویژگی پرسشگری کودک و چگونگی پرورش و جهت دهی این توانمندی از طریق داستان است	یافته ها نشان میدهد که برخی از داستانهای کودکان با خلق شکل و تجربه ای از زندگی، کودک را در معرض مجموعه ای از فرصتها و موقعیت های هرچند ساختگی، اما به دقت طراحی شده قرار میدهند و برخی دیگر با دعوت از کودک به مشارکت در خلق معنای داستان، وی را پرسشگرانه و به طور فعال و مشارکت جویانه وارد فرایند خلق داستان میکنند و از این معناها نزد کودک تمرکز زدایی می کنند
۲۶	حافظی / ۱۴۰۰	همبستگی / با هدف تبیین و بررسی نوع و میزان و چگونگی معنویات و باورهای معنوی در تربیت کودکان و نوجوانان	نتایج نشان داد که خانواده باید تلاش کند که آموخته های مذهبی کودکان با تجارب و احساسات خوشایندی شکل بگیرد. سعه صدر، ابراز احساس خرسندی و روحیه رضایتمندی،گرایش به این احساسات مذهبی را برای کودکان گوارا میسازد
۲۷	کارآمد و جعفری / ۱۴۰۰	تحلیلی – توصیفی/ نحوه آموزش خداباوری به کودکان (۳ تا ۹ ساله)	مهمترین اصول آموزش خداباوری به کودکان عبارتند از: اصل آغاز آموزش مفهوم خدا از دوران کودکی ، اصل آمادگی، اصل اولویت عمل بر کلام، اصل تفاوت های فردی
۲۸	بصیری و آکوچیان/ ۱۴۰۰	کیفی پدیدارشناسانه/ تربیت دینی و چگونگی پاسخگویی به سوالات چالش برانگیز و پرکاربرد در این حوزه	مطابق با یافته های این مقاله پاسخگویی درست، آگاهانه و عالمانه به سوال های چالش برانگیز و پرتکرار دانش آموزان، عامل بسیار تاثیرگذاری در جهت تحقق تربیت دینی در متربیان تلقی میگردد.
۲۹	صفری و مظاهری/ ۱۴۰۰	توصیفی- تحلیلی/ تحلیل شیوه‌های مهرورزی در تربیت دینی کودک از منظر روایات	یافته های پژوهش نشان می دهد که روایات شیوه‌های مختلفی را جهت مهرورزی مطرح می کنند که می توان آن را در دو گونه شیوه‌های گفتاری و رفتاری دسته بندی کرد. در بخش شیوه‌های گفتاری، روایات مهمترین شیوه‌های مهرورزی را خطاب با نام نیکو، سلام کردن و استفاده از جملات محبت آمیز مطرح کرده و در بخش رفتاری نیز به معانقه، بوسیدن، حفظ عزت و احترام کودک، همبازی شدن با کودک، هدیه دادن، مدارا کردن و نوازش و دست کشیدن بر سر کودکان، اشاره شده است
۳۰	کیهان / ۱۳۹۹	شیوه ی ترکیبی (آمیخته) / با هدف طراحی و برازش مدل راهبردهای آموزش مذهبی کودکان در خانواده ها	بر اساس نتایج تحقیق والدین از چهار راهبرد عمده : الگوسازی، سبک زندگی اسلامی، رسانه های آموزشی و محیط ها و مناسبت های مذهبی برای آموزش مذهب به فرزندانشان استفاده کنند.
۳۱	شمشیری/ ۱۳۹۷	کیفی و تحلیل محتوا / ارائه ی الگوی بومی تربیت دینی کودکان پیش دبستانی از طریق مصاحبه با صاحب نظران	نتایج نشان داد دین محوری، اصل دین یابی، روش زمینه سازی و محتوای ادبیات دینی به عنوان مقوله های اصلی تربیت دینی کودکان در نظر گرفته شده اند.
۳۲	شجاعی و همکاران/ ۱۳۹۷	توصیفی –تحلیلی/ بررسی نیایش و پرستش ، تعلیم و تربیت و فلسفه و کودک	نتیجه تحقیق نشان میدهد کودکان همانند هر انسانی، صاحب تفکر و اندیشه اند و علاوه بر این فطرتا کنجکاو هستند. با جهت دادن به حس کنجکاوی کودکان میتوان آنان را اندیشمندانی خلاق بار آورد. این خلاقیت سبب رشد عقلانی کودک می شود و با این روش

نسخه پذیرفته شده پیش از انتشار

			است که کودک، متفکر و منتقد بار می آید و سپس می آموزد با انتقاد از اندیشه یی، ذهن خود را بسمت اندیشه یی برتر که از خلاقیت کودک سرچشمه میگیرد ، سوق دهد. اما عدم پرورش تفکر خلاقانه، تقلیدی بودن رفتار فرد را به همراه دارد که در اینصورت قدرت تفکر و انتقاد را از کودک سلب میکند
۳۳	حیاتی و همکاران/ ۱۳۹۷	توصیفی-تحلیلی/ هدف از این پژوهش، شناسایی موانع خانوادگی مؤثر بر پرسشگری دانش آموزان دوره ابتدایی بود	نتایج حاصل از مطالعه نشان داد که خانواده به مثابه مرکز اصلی اندیشه، تفکر و پرسشگری کودک‌ان نتوانسته است کارکرد و نقش اصلی خود را ایفا کند.
۳۴	سیف و عارف/ ۱۳۹۷	توصیفی تحلیلی/ لزوم تربیت دینی کودک و ارائه راهکارهای عملی برای خانواده	نتایج پژوهش نشان می دهد که انسان دینی، عادت دینی، معرفت دینی، شاکله دینی و خودجوشی از مراحل تربیت دینی در کودکان است. همچنین گذاشتن نام نیکو برای فرزند، شناساندن خدا به کودک، معرفی کتاب خدا و رسول خدا صلی الله علیه و آله، آموزش فرایض دینی و اسوه سازی از جمله روش های تربیت دینی کودک در آیات و روایات است
۳۵	شکوهی و طالبی/ ۱۳۹۷	توصیفی-تحلیلی/ هدف از انجام این پژوهش بررسی ابعاد و ظرفیت های موجود در فضای مجازی در جهت تربیت فرزندان بوده است	نتایج پژوهش نشان می دهد فضای مجازی دارای ظرفیت های بالقوه فراوانی است که در صورت فراهم بودن شرایط و ایجاد آن اثرات قابل توجهی در شکل گیری شخصیت افراد به خصوص کودکان خواهد داشت و به خوبی می توان در جهت دستیابی به اهداف والای دینی از آن استفاده کرد.
۳۶	روشن قیاس و جعفری/ ۱۳۹۶	تحلیل محتوا / بررسی محتوای کتاب هدیه های آسمانی پایه ی پنجم ابتدایی از منظر پرداختن به سوالات دینی کودکان تدوین یافته است.	در راستای نتایج بدست آمده ضرورت بازنگری در محتوای کتاب مورد مطالعه به منظور هماهنگی بیشتر با اهداف برنامه درسی ملی در زمینه پاسخگویی به سوالات دینی کودکان و متناسب سازی با نیازها و توانمندی ها و کنجکاوی های مخاطبان پیشنهاد شد.
۳۷	رجبی و احمدی نیاسر/ ۱۳۹۶	توصیفی- تحلیلی/ بررسی تهدیدات تربیت دینی کودک و ارائه راهکارهای قرآنی و روایی	نتایج پژوهش نشان می دهد هرچند امروزه ممکن است خطراتی تربیت دینی کودکان را مورد هجمه قرار دهد، اما ما میتوانیم با شناسایی به موقع آنها و به کار بردن شیوه های مناسب تربیتی که در قرآن و روایات به آنها اشاره شده است ازجمله روش های زمینه ساز مانند: رعایت آداب معاشرت باهمسر، تغذیه حلال مادر، رعایت آداب شیر دادن، انتخاب نام نیک، گفتن اذان واقامه در گوش نوزاد وروش های ایجادی مانند: محبت ، تشویق و تنبیه، تکریم شخصیت، تلقین، عادت دادن، بازی، موعظه وروش های اصلاحی مانند: تغافل، پرهیز از عیب جویی وپرهیز از استدلال های فراتر از توانایی کودک، در تربیت صحیح کودکانمان تاثیر گذار باشیم.
۳۸	فتاحی و همکاران /۱۳۹۵	توصیفی-تحلیلی / هدف این تحقیق بررسی نقش خانواده در تربیت دینی فرزندان است	نتایج بدست آمده از این پژوهش نشان می دهد دین مبین اسلام ودستورات ایمه اطهار حاوی دستورات روش وصریحی و در عین حال دقیقی است که با بکارگیری آنها می توان افرادی سالم وصالح تربیت کرد که با انجام دستورات دینی و بکارگیری آنها در روابط فردی واجتماعی می تواند به سرمنزل مقصود که همان وجود فردی سالم در جامعه است دست یابند وبدین ترتیب با وجود چنین افرادی جامعه ای سالم وعاری از هر نوع معضل و آسیب بوجود بیاورند.
۳۹	داوودی و همکاران/	توصیفی-تحلیلی/ هدف این پژوهش بررسی چگونگی پاسخگویی به سؤالات	نتایج نشان داد که اصول اساسی در پاسخگویی عبارتند از: محیط اجتماعی فعال و پویا، ادراک و توجه، حمایت داربستی و ایجاد مفاهیم پایه. همچنین روشهای پاسخگویی عبارتند

نسخه پاک و ناشناسه پیش از انتشار

	۱۳۹۵	کودکان دبستانی دربارهٔ خداوند است	از :روش تمثیل و برهان های عقلی ساده، روش پرسش و پاسخ گام به گام، روش قصه گویی و روش بحث و گفتگوی جمعی. با توجه به تمامی ارکان پاسخگویی، یک فرایند پاسخگویی چهار مرحله ای پیشنهاد شده است.
۴۰	زارع / ۱۳۹۴	تحلیلی-توصیفی / هدف از پژوهش حاضر بررسی آسیب شناسانه ی شگردهای خداشناسی در ادبیات کودک دهه ی هشتاد	در زمینه ی خداشناسی به این نتیجه دست یافت که بیشتر نویسندگان و شاعران از راه طبیعت خدا را بـه کودکـان معرفی کرده اند
۴۱	تاج مهر/۱۳۹۳	فرانحلیل داده ها / آسیب هایی راکه از طریق خانواده براعتقادات، آگاهی و معرفت دینی و یا رفتار عملی فرد در اندیشه و عملکرد جامعه دینی وارد می شود، مورد بررسی قرار گرفته است	محورهای آسیب شناسی تربیت دینی عبارتند از :ریاکاری و ظاهرسازی، سهل انگاری و قصور والدین نسبت به تربیت دینی فرزندان، نارسایی و ناکارآمدی کانون ها و نهادهای دینی جامعه، عدم پاسخگویی کامل به نیازها و مشکلات نسلی، عدم پاسخگویی لازم به پرسش و شبهات دینی، عدم درک واقعیات و برخوردهای ناصحیح با آنان، برداشتها و تفاسیر غلط و استفاده ابزاری از دین
۴۲	صمدی / ۱۳۹۲	آزمایشی / بررسی مقایسه ای نگرش خانواده و معلمان به کنجکاوی کودکان پیش دبستان	نتایج نشان داد که معلمان و خانواده ها نظر مثبتی نسبت به کنجکاوی و کندوکاو در فرزندشان دارند و معلمان نسبت به خانواده برای تشویق این ویژگی در فرزندانشان تمایل بیشتری دارند.
۴۳	حسن زاده / ۱۳۹۲	کتابخانه ای/ نقش داستان های قرآنی در رشد فکری کودکان	نتایج نشان داد قصه و داستان در تربیت انسان سهم بسزایی دارد. داستان های واقعی در تربیت اخلاقی شنوندگان، به ویژه کودکان اثر زیادی دارد. زیرا انسان با شنیدن اخبار درست، حالت کنجکاوی خاص پیدا می کند تا به علل و اسباب وقوع حوادث تلخ و شیرین قهرمان داستان پی ببرد و با تطبیق آن با روش و رفتار خود پند گرفته و آموزش می بیند.
۴۴	کریمیانپور و احمدی/ ۱۳۹۳	کتابخانه ای/ بررسی تربیت دینی کودکان پیش دبستانی	با توجه به اینکه تربیت دینی در دورهٔ پیش از دبستان بیشتر جنبهٔ نظری دارد و در حد آشنایی و انس با اصول دین و تمرین در اعمال عبادی است، بهتر است آموزش مسائل دینی به‌صورت «آموزش غیرمستقیم» باشد و هر کودک به تناسب میزان تمایل و توان خویش کشف کند و یاد بگیرد.
۴۵	خلجی / ۱۳۹۱	کتابخانه ای / بررسی تاثیر قصه های قرآنی در تربیت دینی کودکان	نامانوس بودن آموزش مفاهیم دینی با ذهن کودک ، ارائه الگوهای دینی به کودک، ایجاد محبت نسبت به شخصیت های دینی ، تهذیب اخلاق و...از جمله تاثیراتی هستند که قصه ها در کودکان ایجاد می کنند.
۴۶	نوذری و همکاران/ ۱۳۹۱	توصیفی-میدانی/ تحلیل میزان دانش و مهارت مربیان در پاسخ گویی به پرسش های کودکان پیش دبستانی و دبستانی درباره خداست.	یافته ها نشان می دهد که میزان دانش و مهارت مربیان در مجموع مقولات، بین متوسط و خوب می باشد. مربیان در مقوله آشنایی با اصول و روش آموزش مفهوم خدا و ویژگی مربی موفق، بالاترین نمره را به دست آورده اند و در دو مقوله آشنایی با تحول دین داری کودک و پرسش های خاص کودکان درباره خدا، پایین ترین نمره را کسب کرده اند
۴۷	شمشیری و نوذری/ ۱۳۹۰	کیفی/ بررسی آسیب های تربیت دینی کودکان مقطع پیش دبستانی از نظر متخصصان علوم تربیتی، روان شناسی، علوم دینی، ادبیات کودک و مربیان پیش دبستانی	نتایج نشان داد که عدم توجه به اصل دین یابی، عدم توجه به تجارب دینی فردی، در نظر نگرفتن اصل فطرت، عدم دین محوری در برنامه تعلیم و تربیت، عدم رعایت آزادی در تعلیم و تربیت به ویژه تربیت دینی، رعایت نکردن میانه روی و سرانجام عدم به کارگیری تخیل و استفاده از زبان هنر از جمله آسیب های شناسایی شده در این مطالعه است.

نسخه پذیرفته شده پیش از انتشار

۴۸	گریوانی / ۱۳۸۹	کتابخانه ای/ روش های تعمیق باورهای دینی کودکان و نوجوانان	درونی سازی عاملی مهم در تعمیق باورهای دینی به شمار میرود. برای تعمیق باورهای دینی پنج گام اصلی باید برداشته شود : ایجاد انس دینی ، ایجاد عادت دینی.ایجاد معرفت دینی، ایجاد معنویت دینی. پرهیز از دافعه ها و موانع تعمیق باورها.
۴۹	شفیعی/ ۱۳۸۹	توصیفی- تحلیلی/ بررسی چگونگی پاسخگویی به سؤالات کودکان دبستانی درباره خداوند است	روش های پاسخگویی به سؤالات کودکان درباره خداوند، همان روش های آموزش مستقیم وغیر مستقیم است. هر یک از این روشها از نظریه های رشد شناختی و نظریه های یادگیری استنباط شده است. روش تمثیل و برهان های عقلی ساده و روش پرسش و پاسخ پله پله از روش های آموزش مستقیم است. روش قصه گویی و روش بحث و گفتگو جمعی از روشهای آموزش غیر مستقیم است...

یافته های مطالعات نشان داد که راهبری کنجکاوی دینی کودک در چهار محور **ابعاد کنجکاوی دینی، عوامل موثر بر راهبری کنجکاوی دینی، موانع و چالش های راهبری کنجکاوی دینی، آسیب های عدم راهبری کنجکاوی دینی** مورد پژوهش قرار گرفته است.

موضوع	بعد	محور
فطری بودن	**معنوی**	**ابعاد کنجکاوی دینی**
گرایش به دین		
مراحل رشدی تفکر	**شناختی**	
استفاده از روش های مناسب		
اهمیت سوالات و کنجکاوی		
نقش تجربه	**رفتاری**	
نقش محیط		
یادگیری از الگوها		
اهمیت احساسات	**هیجانی**	
عواطف		
مهرورزی		

محور **ابعاد کنجکاوی دینی** شامل : **معنوی** (فطری بودن گرایش به دین) ، **شناختی** (مراحل رشدی تفکر، استفاده از روش های مناسب، اهمیت سوالات و کنجکاوی)، **رفتاری** (نقش تجربه و محیط، یادگیری از طریق الگوها)، **هیجانی** (اهمیت احساسات و عواطف، مهرورزی) است.

در بعد **معنوی** بر اساس پژوهش گریوانی (۱۳۸۹) ، درونی سازی عاملی مهم در تعمیق باورهای دینی به شمار میرود. برای تعمیق باورهای دینی پنج گام اصلی باید برداشته شود : ایجاد انس دینی ، ایجاد عادت دینی.ایجاد معرفت دینی، ایجاد معنویت دینی .پرهیز از دافعه ها و موانع تعمیق باورها.

همچنین در پژوهش فتاحی و همکاران (۱۳۹۵) یافته ها نشان داد که دین مبین اسلام ودستورات ائمه اطهار حاوی دستورات روش وصریحی و در عین حال دقیقی است که با بکارگیری آنها می توان افرادی سالم وصالح تربیت کرد که با انجام دستورات دینی و بکارگیری آنها در روابط فردی واجتماعی می تواند به سرمنزل مقصود که همان وجود فردی سالم در جامعه است دست یابند و به این ترتیب با وجود چنین افرادی جامعه ای سالم وعاری از هر نوع معضل و آسیب بوجود بیاورند.

نسخه پژوهشده پیش از انتشار

بعلاوه در پژوهش کیانی و پورجمشیدی (۱۴۰۰) آمده است که تربیت معنوی برای کودکان ناظر به شناخت خداوند به عنوان مرجع امرمعنوی، پرورش روح و گرایش کودک به سوی او و تحقق حیات طیبه در همه ابعاد زندگی کودک می باشد.

در بعد **هیجانی** در پژوهش نادر و یوسفی (۱۴۰۴) یافته ها نشان میدهند که حضور موثر والدین، به ویژه پدر و مادر به عنوان الگوهای عملی، زمینه ساز تعمیق باورهای دینی در فرزندان است. همچنین، تاکید دین اسلام بر آموزش تدریجی، محبت آمیز و همسو با فطرت انسان، اهمیت رویکرد تربیتی متوازن را در نهاد خانواده روشن میسازد.

در بعد **شناختی** پژوهش مالمیر و همکاران (۱۴۰۳) اشاره می کنند که از جمله راهکارهای موثر در شناختی کنجکاوی دینی می توان به آموزش غیرمستقیم از طریق الگوهای رفتاری مثبت، استفاده از داستان ها و مثال های کاربردی، مشارکت دانش آموزان در فعالیت های گروهی و مذهبی، و تعامل سازنده بین خانواده و مدرسه اشاره کرد. همچنین، توجه به تفاوت های فردی و ایجاد فضایی امن برای پرسش و تفکر انتقادی در مورد مسائل دینی، از اصول مهم در تربیت دینی محسوب می شود.

در بعد **رفتاری** رجبی و احمدی نیاسر (۱۳۹۶) نتایج پژوهش نشان می دهد هرچند امروزه ممکن است خطراتی تربیت دینی کودکان را مورد هجمه قرار دهد؛ اما ما میتوانیم با شناسایی به موقع آنها و به کار بردن شیوه های مناسب تربیتی که در قرآن و روایات به آنها اشاره شده است ازجمله روش های زمینه ساز مانند: رعایت آداب معاشرت باهمسر، تغذیه حلال مادر، رعایت آداب شیر دادن، انتخاب نام نیک، گفتن اذان واقامه در گوش نوزاد و روش های ایجادی مانند: محبت ، تشویق و تنبیه، تکریم شخصیت، تلقین، عادت دادن، بازی، موعظه وروش های اصلاحی مانند: تغافل، پرهیز از عیب جویی و پرهیز از استدلال های فراتر از توانایی کودک، در تربیت صحیح کودکانمان تاثیر گذار باشیم.

عوامل موثر	بعد	محور
مستقیم	روش های پاسخگویی	عوامل موثر بر راهبری کنجکاوی دینی
غیرمستقیم		
محیط	الگوگیری	
خانواده		
همسالان		
ایجاد انس دینی	به کارگیری دستورات دینی	
ایجاد معرفت دینی		
تعمیق باورها		
در نظر گرفتن رشد شناختی	مخاطب شناسی	
توجه به اصل تفاوت های فردی		
اسوه سازی	سبک زندگی اسلامی	

محور عوامل موثر بر راهبری کنجکاوی دینی بر به کارگیری **روش های پاسخگویی موثر** (مستقیم و غیر مستقیم) ، **الگوگیری** از (والدین، هم سالان، محیط) **به کارگیری دستورات دینی** (ایجاد انس دینی، ایجاد معرفت دینی،تعمیق باورها) ، **مخاطب شناسی** (در نظر گرفتن رشد شناختی، توجه به اصل تفاوت های فردی) ، **سبک زندگی اسلامی (اسوه سازی)** و موارد دیگر اشاره دارد.

نسخه پیش از انتشار

در پژوهشی شفیعی (۱۳۸۹) ، بر روش هـای پاسـخگویی بـه سـؤالات کودکان درباره خداوند، همان روش های آموزش مستقیم وغیر مستقیم است. هر یک از این روشها از نظریه های رشد شناختی و نظریه های یادگیری استنباط شـده اسـت. روش تمثیـل و برهان هـای عقلی ساده و روش پرسش و پاسخ پله پله از روش های آموزش مستقیم است. روش قصه گـویی و روش بحث و گفتگو جمعی از روشهای آموزش غیر مستقیم است. داوودی و همکاران (۱۳۹۵) نتایج نشان داد که اصول اساسی در پاسخگویی عبارتند از: محیط اجتماعی فعال و پویا، ادراک و توجه، حمایت داربستی و ایجاد مفاهیم پایه. همچنین روشهای پاسخگویی عبارتند از : روش تمثیل و برهان های عقلی ساده، روش پرسش و پاسخ گام به گام، روش قصه گویی و روش بحث و گفتگوی جمعی. با توجه به تمامی ارکان پاسخگویی، یک فرایند پاسخگویی چهار مرحله ای پیشنهاد شده است. زارع (۱۳۹۴) در پژوهش خود در زمینه ی خداشناسی به این نتیجه دست یافت که بیشتر نویسندگان و شاعران از راه طبیعت خدا را بـه کودکـان معرفی کرده اند.

بصیری و آکوچیان (۱۴۰۰) در پژوهش خود بر اصول پاسخگویی صحیح تاکید داشته و بیان کرده اند که مطابق با یافته های پژوهش، پاسخگویی درست، آگاهانه و عالمانه به سوال های چالش برانگیز و پرتکرار دانش آموزان، عامل بسیار تاثیرگذاری در جهت تحقق تربیت دینی در متربیان تلقی میگردد. کیهان (۱۳۹۹) در پژوهش خود به نقش تاثیرگذار والدین در راهبری کنجکاوی دینی کودک پرداخته است و اشاره می کند، بر اساس نتایج تحقیق والدین از چهار راهبرد عمده : الگوسازی، سبک زندگی اسلامی، رسانه های آموزشی و محیط ها و مناسبت های مذهبی برای آموزش مذهب به فرزندانشان استفاده کنند. کوه کمر و همکاران (۱۴۰۴) بر نقش محیط به عنوان یک عامل اثرگذار تاکید داشته و اظهار می دارد که تجربه های آموزشی فعال و معنادار، مدل های نقش آفرین در مدرسه و خانه، فضای یادگیری مبتنی بر پرسشگری و گفت و گو سه بستر اصلی تحقق تربیت دینی هستند.جلائی نوبری (۱۴۰۱) نتایج نشان داد، یاددهی خداباوری در نهاد خانواده باید به دو شیوه ی مستقیم (بازی، داستان، نمایش، مثال و....) و غیر مستقیم (روش های رفتاری والدین، الگوسازی، معاشرت بر محور الله و...)بر مبنای شیوه های اساسی شناخت خداوند برای آموزش یاری جست. قدیمی و بیگی (۱۴۰۲)در پژوهش خود به این نتیجه دست یافته است که برای این که بتوانید پاسخگوی سوالات فرزندتان درباره خدا باشید، پاسخی به فرزندتان بدهید که با نیازهای کنونی او ارتباط داشته باشد برای این کار باید به نکاتی توجه کنید از جمله اینکه سطح بلوغ فرزندتان چقدر است ؟ او چه لغاتی را درک می کند؟ و همچنین فرزند شما چه نیازهای ویژهای دارد؟

موانع	محور
عدم پاسخگویی صحیح	**موانع و چالش های راهبری کنجکاوی دینی**
فقدان آگاهی لازم در خصوص رشد شناختی	
فقدان آگاهی در خصوص روش های آموزشی	
سهل انگار و قصور والدین نسبت به تربیت فرزند	

محور **موانع و چالش های راهبری کنجکاوی دینی** را در بر می گیرد، موانع و چالش ها شامل : **عدم پاسخگویی صحیح، فقدان اگاهی لازم در خصوص رشد شناختی و روش های آموزشی، سهل انگاری و قصور والدین نسبت به تربیت دینی فرزندان می باشد.**

حیاتی و همکاران (۱۳۹۷) نتایج حاصل از مطالعه نشان داد که خانواده به مثابه مرکز اصلی اندیشه، تفکر و پرسشگری کودکان نتوانسته است کارکرد و نقش اصلی خود را ایفا کند. غلامی و حسینی (۱۴۰۰) با توجه به یافته های پژوهش مبنی بر فقدان اگاهی لازم در خصوص رشد شناختی و روش های آموزشی، در خصوص آگاهی بخشی به والدین در مورد چگونگی پاسخ به سوالات کودکان متناسب با اصولی چون داربست سازی شناختی باید توسط نهادهای ذی ربط برنامه ریزی صورت گیرد. رضایی مفرد و

نسخه پذیرفته شده پیش از انتشار

همکاران (۱۴۰۲) یکی از راه های جلوگیری از متکی به جو بودن و درست اندیشیدن، حفظ کردن کنجکاوی کودکانه است. یعنی هم می داند که نمی داند و هم می خواهد که بداند. تفاوتش با بزرگسال این است که درعین حال که می داند نمی داند، دنبال یادگرفتن نیست و از ندانستن رنج نمی برد.اگر ما جایی را برای ندانستن کودک باقی نگذاریم و او را با اطلاعات پر کنیم، تمامی پرسش های او پاسخ دهیم، در واقع در حق او ظلم کردهایم. با این کار او را انبار اطلاعاتی که می کنیم که به حجم زیادی از آنها احتیاج ندارد.

تاج مهر (۱۳۹۳) ریاکاری و ظاهرسازی، سهل انگاری و قصور والدین نسبت به تربیت دینی فرزندان، نارسایی و ناکارآمدی کانون ها و نهادهای دینی جامعه، عدم پاسخگویی کامل به نیازها و مشکلات نسلی، عدم پاسخگویی لازم به پرسش و شبهات دینی، عدم درک واقعیات و برخوردهای ناصحیح با آنان، برداشتها و تفاسیر غلط و استفاده ابزاری از دین از جمله موانع راهبری کنجکاوی دینی کودکان است.

آسیب ها	محور
ایجاد شکاف و بی اعتمادی	**آسیب های عدم راهبری کنجکاوی دینی**
سرکوب حس کنجکاوی	
سرکوب تفکر انتقادی	
اضطراب و سردرگمی	
قطع پیوندهای خانوادگی	
عدم انتقال ارزش ها	

محور به **آسیب های عدم راهبری کنجکاوی دینی** اشاره دارد. عدم پاسخگویی به کنجکاوی های دینی کودکان می تواند آسیب های نامطلوبی داشته باشد که هم بر رشد معنوی و هم بر سلامت روان آنها تاثیر می گذارد. زیرا دین و تربیت دارای ابعاد مختلفی است. این آسیب ها ، **ایجاد شکاف و بی اعتمادی، سرکوب حس کنجکاوی و تفکر انتقادی، اضطراب و سردرگمی، قطع پیوندهای خانوادگی و عدم انتقال ارزش ها** را در برمی گیرد.

امینی زرین و همکاران (۱۴۰۳) نتایج نشان دهنده آسیب های مرتبط با کودک، آسیب های مرتبط با خانواده ، آسیب های مرتبط با معلم و آسیب های مرتبط با محیط است

شمشیری و نوذری (۱۳۹۰) نتایج نشان داد که عدم توجه به اصل دین یابی، عدم توجه به تجارب دینی فردی، در نظر نگرفتن اصل فطرت، عدم دین محوری در برنامه تعلیم و تربیت، عدم رعایت آزادی در تعلیم و تربیت به ویژه تربیت دینی، رعایت نکردن میانه روی و سرانجام عدم به کارگیری تخیل و استفاده از زبان هنر از جمله عواملی است که به عنوان آسیب های راهبری کنجکاوی دینی به آن اشاره شده است. همچنین حسنی (۱۴۰۱) در پژوهش خود اظهار می دارد که اگر والدین با ابزارها و روش های پاسخگویی به سوالات اشنایی نداشته باشند با اسیب های همچون خشونت، پیدایش شبهات، پرسیدن از دیگران و در نتیجه منجر به روابط آلوده و غلط می گردد.

بحث

در محور **عوامل موثر بر راهبری کنجکاوی دینی**، بر عوامل بسیاری همچون محیط خانواده و مدرسه، الگوسازی، الگوگیری، به کاربردن روش های پاسخگویی صحیح ، استفاده از شعر ، قصه ، کتاب ، تمثیل و...، توجه به سطح درک و فهم مخاطب ، استفاده از زبان ساده در پاسخگویی تاکید شده است. بر اساس پژوهش های انجام شده و منابع اسلامی می توان گفت خانواده و به ویژه والدین به عنوان مهم ترین عنصر مؤثر در شکل دهی به شخصیت و تربیت کودک مطرح هستند, که با اتخاذ شیوهای مختلف

نسخه پذیرفته شده پیش از انتشار

تربیتی می توانند تأثیرات متفاوتی بر شاکله ی شخصیتی کودک برجای گذارند (شریعتی و صحرایی, ۱۳۹۸). نادری و یوسفی (۱۴۰۴) در پژوهش خود نشان میدهند که حضور موثر والدین، به ویژه پدر و مادر به عنوان الگوهای عملی، زمینه ساز تعمیق باورهای دینی در فرزندان است. همچنین، تاکید دین اسلام بر آموزش تدریجی، محبت آمیز و همسو با فطرت انسان، اهمیت رویکرد تربیتی متوازن را در نهاد خانواده روشن میسازد همچنین توجه به مهرورزی و تعامل مثبت به عنوان یکی از عوامل تاثیرگذار مورد توجه پژوهشگران بوده است. یکی از عوامل موثر راهبری کنجکاوی دینی کودکان زمینه سازی است به معنای همراه کردن کودکان با خود برای حضور در محیط های مذهبی می باشد. حضور کودکان در اماکن و برنامه های مذهبی, به ویژه نماز جماعت, مخصوصا اگر با تشویق همراه باشد, آنان را به حضور در مسجد و اقامه ی نماز ترغیب می کند (کمیجانی و فریادرس, ۱۳۹۴). البته برای ایجاد موفقیت در این زمینه لازم است, درکنار عبادت و نماز, برای کودکان برنامه های جذابی وجود داشته باشد(ملکی و همکاران, ۱۳۹۰).

یکی از دیگر از عوامل موثر مهرورزی است . فوسارلی نیز در بیان اهمیت ارتباط با والدین در توسعه ابعاد معنوی به این مهم دست‌یافت که در سالهای اول زندگی زمان بسیار مهمی ً از طریق ارتباط با والدین یا برای رشد و توسعه دینی و ابعاد معنویت است که معموال مراقبت کودک حاصل میشود (۲۰۰۸، Fosarelli). ایجاد صمیمیت و رابطه محبت آمیز باعث می شود که فرزندان از والدین و درخواست های آنان پیروی کنند؛ زیرا می ترسند که در غیر این صورت عشق و علاقه آنان را از دست بدهند. بنابراین با استفاده از علایق خانوادگی، اعلام جهت، نشان دادن رحمت و عنایت، تحریک عواطف و گاهی نیز استفاده توأمان از مهر و قهر می تواند بسیار سودمند باشد(فضل الهی قمشی و ملکی توانا, ۱۳۹۴) . صفری و مظاهری (۱۴۰۰) در پژوهش خود نشان دادند که روایات شیوه‌های مختلفی را جهت مهرورزی مطرح می کنند که می توان آن را در دو گونه شیوه‌های گفتاری و رفتاری دسته بندی کرد. در بخش شیوه‌های گفتاری، روایات مهمترین شیوه‌های مهرورزی را خطاب با نام نیکو، سلام کردن و استفاده از جملات محبت آمیز مطرح کرده و در بخش رفتاری نیز به معانقه، بوسیدن، حفظ عزت و احترام کودک، همبازی شدن با کودک، هدیه دادن، مدارا کردن و نوازش و دست کشیدن بر سر کودکان، اشاره شده است.

براساس یافته های مطالعه ، محور دیگر در مطالعات انجام شده در حوزه راهبری کنجکاوی دینی کودک، **موانع و چالش ها** است. در حدود سنین چهارتا هفت سالگی بارش ذهنی و موج سؤالات آنها آغاز می شود. برخی از سؤالات مهم کودکان درباره چگونگی وکجایی خدا وهمچنین چگونگی بهشت و جهنم و به طورکلی سؤالات مذهبی است. والدین به عنوان مهمترین و محبوبترین بنیاد اجتماعی، نقش محوری در تربیت، هدایت و پاسخگویی به سؤالات و کنجکاوی های دینی کودکان دارند (مقدادی و جوادپور، 1395) . ولی مسئله اینجاست که بسیاری از والدین، نسبت به وظایف خود در مقابل فرزندان خویش بی توجه باشند. این امر سبب میشودکه فرزندان نسبت به بسیاری از آداب و سؤالات دینی پاسخ و آگاهی لازم را به دست نیاورند که نهایتا منجر به تربیت ناسالم فرد میشود (حسینی و شیرمردی، ۱۳۹۴). همان طور که در مطالعات نیز بیان شد که بسیاری از والدین نسبت به چگونگی پاسخدهی به سوالات دینی کودک خود آگاه نبوده و اغلب اوقات با بی حوصلگی سوالات فرزند خود را سرکوب می کنند. ضعف معرفتی، برخوردهای تند و سرزنش آمیز، قصور والدین در پرورش تعبد و پرسشش در فرزندان مهمترین آسیب شناسی تعلیم و تربیت دینی در بخش خانواده است (مقدسی راد، ۱۳۹۴).

یکی دیگر از موانع پاسخگویی، عدم توجه والدین به سطح درک کودک می باشد و مخاطب شناسی هنگام پاسخگویی بسیار مهم است. با توجه به حس پرسشگری زیادی که در دوران کودکی وجود دارد، پاسخ دادن به سؤالات دینی کودکان با رعایت توان ذهنی آنان ابزاری مناسب برای آموزش مفاهیم دینی است (کریمیانپور و احمدی، ۱۳۹۳).

از دیگر موانع که در پژوهش ها نیز به آن اشاره شده ، وجود تعارض بین بین آموزه های دینی و واقعیت های زندگی است . وجود تعارضات و تناقضات در بین آموزه های دینی و واقعیت های اجتماعی نیز میتواند به آسیب های تربیت دینی منجر شود. به عنوان مثال، اگر آموزه های دینی با واقعیته ای زندگی روزمره کودکان در تضاد باشد، ممکن است آنان به راحتی نسبت به این آموزه ها بی اعتماد شده و از آن فاصله بگیرند (احمدی، ۱۴۰۲). همچنین سادگی به عدم آگاهی والدین و مربیان از روشهای مؤثر آموزش

نسخه پذیرفته شده پیش از انتشار

دینی برگردد. به عنوان مثال، برخی از والدین ممکن است به دلیل ناآگاهی یا عدم آشنایی با اصول صحیح تربیت دینی، به ترویج مفاهیم نادرست یا افراطی بپردازند که این موضوع میتواند به شکل گیری تصورات نادرست در ذهن کودکان منجر شود (سهرابی، ۱۳۹۹).

چهارمین محور راهبری کنجکاوی دینی ، **آسیب های عدم پاسخگویی** به سوالات دینی کودکان است. بر اساس پژوهش ها آسیب های عدم پاسخگویی شامل آسیب های مرتبط با خانواده، محیط، کودک و معلم می باشد. بخشی از آسیب ها متوجه خانواده است. اگر خانواده به درستی جواب سوالات کودک را ندهد و یا با پاسخگویی نادرست موجب تشویش ذهن کودک شود او را با آسیب های در زمینهٔ مفاهیم دینی به ویژه مفهوم خداوند برای کودک، کج فهمی یا بداندیشی مواجه می سازد که اثرات آن تا بزرگسالی در وجود وی باقی مانده و شخصیت دینی او را متزلزل می نماید

بخشی از آسیب متوجه کودک است. اگر کودک به درستی جواب سوالات خود را نگیرد به افرادی مراجعه میکند که ممکن است اطلاعات غلط یا نادرستی به کودک بدهند و از طرف دیگرکودک دچار بدفهمی و توقعات نادرست نسبت به خدا گردد.

براساس پژوهش ها آسیب مرتبط با معلم ، اینگونه تفسیر می شود که اگر معلمان هنگام پاسخگویی و تربیت دینی کودکان به سطح رشد شناختی و تفاوت کودکان با یکدیگر توجه نداشته باشند موجب دلزدگی و فهم نادرست از دین در آنان شود.

آسیب مرتبط با محیط شامل الگوگیری کودک از محیط زندگی،جامعه و همسالان است که می تواند موجب شکل گیری فرهنگ و تفکر غلط در کودک گردد.

نتیجه گیری

یافته های مطالعه حاضر نشان داد که ابعاد کنجکاوی دینی که شامل بعد هیجانی، رفتاری، معنوی و شناختی می باشد کمتر مورد پژوهش قرار گرفته است. بعد شناختی به عنوان یکی از ابعاد موثر ، زیربنا و پایه ی بعد هیجانی می باشد اما در پژوهش ها مورد توجه پژوهشگران نبوده و بیشتر بر لزوم تربیت دینی تاکید شده است . لذا پیشنهاد می گردد در پژوهش های آتی توجه ویژه ای به ابعاد راهبری کنجکاوی دینی شود.

همچنین در محور عوامل موثر بر کنجکاوی دینی بحث تاثیر تکنولوژی و فضای مجازی به عنوان یک عامل تاثیرگذار بر راهبری کنجکاوی دینی که موجب سلامت روان و سلامت معنوی کودک می گردد، نیازمند مطالعات بیشتری است. این در حالی است که امروزه هوش مصنوعی و فضای مجازی به عنوان یک منبع اطلاعاتی مهم مورداستفاده کودکان می باشد. یکی دیگر از عوامل موثر راهبری کنجکاوی دینی، بحث نحوه ی پاسخگویی به سوالات دینی کودکان است که با توجه به بررسی مطالعات، مشخص گردید این موضوع نیز کمتر مورد پژوهش قرار گرفته و کمبود پژوهش در این زمینه باعث ایجاد آسیب هایی در خانواده و جامعه شده است. در پژوهشی بیان شده است که به منظور راهبری کنجکاوی دینی کودکان می توان از نمایش، قصه، تمثیل و بازی استفاده نمود که نتایج این مطالعه موجب ارزشمندی این پژوهش گردیده است.

موانع و چالش های راهبری کنجکاوی دینی در پژوهش ها مورد توجه بوده است اما در بحث آسیب های عدم راهبری کنجکاوی دینی ،پژوهش و مطالعات بیشتری نیاز است تا نتایج آن به منظور پیشگیری از دین زدگی و کج فهمی های کودکان ، مورد استفاده آینده سازان قرار گیرد. در پژوهش ها اشاره شده است که خانواده ها و مدارس مشتاق و پذیرای کنجکاوی های کودکان هستند این در حالی است که در پژوهشی دیگر به سرکوب حس پرسشگری، عدم تمایل در پاسخگویی به سوالات کودکان، عدم پرورش تفکر انتقادی ، عدم انتقال درست باورها از جانب والدین و محیط های دیگر به عنوان آسیب های عدم راهبری کنجکاوی دینی نیز اشاره شده است.

همچنین در هیچ مطالعه ای کنجکاوی دینی به عنوان بخشی از سلامت معنوی به غیر از مطالعه ی صف آرا و همکاران (۱۴۰۲) اشاره نشده و کنجکاوی دینی صرفا به عنوان یکی از متغیرهای مذهبی کودک در مطالعات بررسی شده است و تنها در مطالعه ی صف آرا که ابعاد سلامت معنوی کودک مورد بررسی قرار گرفته ، کنجکاوی دینی به عنوان یکی از ابعاد شناسایی شد و در این تحقیق راهبری کنجکاوی دینی که از ابعاد سلامت معنوی کودک هست مورد بررسی قرار گرفت. بنابراین با توجه به اهمیت

نسخه پذیرفته شده پیش از انتشار

راهبری کنجکاوی دینی کودکان که به سلامت معنوی آنان منجر مشود ، لازم است بستری فراهم گردیده تا زمینه ساز مطالعات بیشتری در این زمینه گردد.

محدودیت های پژوهش

- کمبود مطالعات تجربی
- عدم بررسی فناوری و فضای مجازی به صورت جامع

پیشنهادات

- پژوهش در زمینه ی بررسی تاثیر تکنولوژی بر راهبری کنجکاوی دینی

منابع

امینی زرین ، علیرضا، علاقبند، نرجس، ربانی، زهرا،(۱۴۰۳)، آسیب شناسی آموزش مفهوم خدا به کودکان دوره پیش دبستان، مسائل کاربردی تعلیم وتربیت اسلامی.

تولکی، گوهر، مرادی، سونیا، مدرسی، عابده، جوهنی، زهرا، (۱۴۰۴)، کودکان، کاشفان معنا، پنجمین کنفرانس بین المللی تحقیقات نوین در آموزش و پرورش.

جعفری، محمدشایان،(۱۴۰۱)، بررسی نقش تکنولوژی در تربیت دینی کودک و نوجوان، دومین کنفرانس ملی مطالعات خانواده و مدرسه.

جلائی نوبری، فاضل، جلائی نوبری، حسین، (۱۴۰۱)، روش های یاددهی خداباوری نهاد خانواده به کودکان، مجله دستاوردهای نوین در مطالعات علوم انسانی ، سال ۵ شماره ۵۵.

حسن زاده، صالح، (۱۳۹۲)، نقش داستان های قرآنی در رشد فکری کودکان، سال اول شماره چهارم.

حسنی ، شادی ، (۱۴۰۱)، واکاوی پیامدهای عدم پاسخگویی به سؤالات کودکان دررابطه با آفرینش، دوفصلنامه علمی-تخصصی مطالعات کودک و خانواده.

حسنی عبد، معصومه، حسنی عبد، فاطمه،(۱۴۰۱)، بررسی روش های موثر در آموزش مفاهیم دینی به دانش آموزان مقطع ابتدایی، هشتمین همایش ملی مطالعات و تحقیقات نوین در حوزه علوم تربیتی و روانشناسی و مشاوره ایران.

حافظی ، اکرم،(۱۴۰۰)، تبیین و بررسی نوع و میزان و چگونگی معنویات و باورهای معنوی در تربیت کودکان و نوجوانان، فصلنامه رویکردی نو در علوم تربیتی، دوره ۳ شماره ۳.

حیدری، ناهید و همکاران، (۱۳۹۹)، تدوین الگوی تربیت دینی کودک بر اساس اندیشه ی ابن سینا، اسلام و پژوهش های تربیتی، سال ۱۲ شماره۲.

خلجی، حسن،(۱۳۹۱) ، بررسی تاثیر قصه های قرآنی در تربیت دینی کودکان، نشریه علمی-تخصصی تبلیغی تربیتی، سال اول شماره اول.

داوودی ، محمد، شعبانی، زهرا، شفیعی، راهله، (۱۳۹۴)، مبانی، اصول و روشهای پاسخگویی به سؤالات کودکان دربارۀ خداوند، دوفصلنامه علمی ـ ترویجی علوم تربیتی از دیدگاه اسلام / بهار و تابستان /۱۳۹۵ سال چهارم / شماره ۶

راغب، حجت الله (۱۳۹۱)، اثربخشی راهبردهای یادگیری بر کنجکاوی و علاقه در دانش آموزان پیش دبستانی کم توان ذهنی، فصلنامه ایرانی کودکان استثنایی، ۲ ،۶۷ -۵۵

رجبی، علی، احمدی نیاسر، سمیرا، (۱۳۹۶)، تهدیدات تربیت دینی کودک و ارائه راهکارهای قرآنی و روایی، دوفصلنامه پژوهش های نوین در آموزه های قرآن و سنت.

نسخه پذیرفته شده پیش از انتشار

راسخ، زهرا،(۱۴۰۱)، بررسی نقش خانواده در تربیت دینی کودکان، دومین کنفرانس ملی مدیریت ، روان نشاسی و علوم رفتاری.
روشن قیاس ، پروین، جعفری، سیدابراهیم،(۱۳۹۶)، بررسی محتوای کتاب هدیه های آسمانی پایه ی پنجم ابتدایی از منظر پرداختن به سوالات دینی کودکان، معرفت، سال ۲۶ شماره ۲۳۶.
ریاضی فرد ، محمد علی،(۱۳۴۴)، پرورش حس کنجکاوی طفل، دوره۳۵، شماره۳.
ریحانی، ریحانه و زارعی جلیانی، محسن ،۰۱۳۹۵)،بررسی روش قصه گویی در پاسخ گویی به سوالات مذهبی کودکان از نگاه قرآن و حدیث، کنگره بین المللی فرهنگ و اندیشه دینی.
شفیعی،راهله، (۱۳۸۹)، چگونگی پاسخگویی به سوالات کودکان دبستانی درباره خدا.
شمشیری، بابک، نوذری، مرضیه ،(۱۳۹۰)، بررسی آسیب های تربیت دینی کودکان مقطع پیش دبستانی از نظر متخصصان علوم تربیتی، روان شناسی، علوم دینی، ادبیات کودک و مربیان پیش دبستانی، دو فصلنامه علمی پژوهشی تربیت اسلامی، س۶ ش۱۲.
صمدی، پروین، گلوی، میترا، (۱۳۹۳)، آموزش مبتنی بر کنجکاوی ، رویکردی نوین در فرایند یاددهی-یادیگیری، نخستین همایش ملی علوم تربیتی و روان شناسی، مرودشت.
صمدی، پروین، (۱۳۹۲)، بررسی مقایسه ای نگرش خانواده و معلمان به کنجکاوی کودکان پیش دبستان، مطالعات روانشناختی، دوره ۹ شماره ۳.
فانی، مهدی، عبدالجباری، مرتضی، آتش زده شوریده، فروزان، کرمخانی، مریضه،(۱۳۹۶)، ملاک انسان سالم از نگاه متون دینی، پژوهش در دین و سلامت , دوره ۴ شماره ۱.
عابدی درچه، زینب،(۱۴۰۳)، آسیب شناسی تربیت دینی در سنین دبستان و تحلیل نظرات متخصصان در این خصوص، چهارمین کنفرانس بین المللی پژوهش های مدیریت ، تعلیم و تربیت در آموزش و پرورش.
غلامی ، سمیه و حسینی ،محمد ،(۱۴۰۰)، بازنمایی تجربه زیسته والدین از چگونگی پاسخ دهی به سوالات دینی فرزندان قطع ابتدایی.
کارآمد، حسین، جعفری، محمدانور،(۱۴۰۰)، اصول و روش های آموزش خداباوری به کودکان.
کیهان ، جواد،(۱۳۹۹)، طراحی و برازش مدل راهبردهای آموزش مذهبی کودکان در خانواده، فصلنامه مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی، سال ۵ ش ۱.
کیانی، معصومه، پورجمشیدی،مریم،(۱۴۰۰)، تبیین تربیت معنوی برای کودکان با تاکید بر مبانی نظری تحول بنیادین در نظام تربین رسمی عمومی ایران و بررسی فرصت ها و چالش های یادگیری الکترونیکی برای آن، فصلنامه علمی پژوهشی مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی.
کوه کمر، فرزانه و همکاران،(۱۴۰۴)، پایه گذاری هویتی دینی در دوران کودکی، فصلنامه تحقیقات راهبردی در تعلیم و آموزش و پرورش، سال ۲ شماره ۴۳.
گودرزی، کیومرث،(۱۳۹۹)، اصول تربیت توحیدی در دوره کودکی (مرحله تادیب)، فصلنامه ی علمی تربیت اسلامی ، س ۱۵ شماره ۳۲.
گریوانی، مسلم،(۱۳۸۹)، روش های تعمیق باورهای دینی کودکان و نوجوانان، فصلنامه علمی تخصصی ویژه مبلغان،
مقدادی، محمدمهدی و جوادپور، مریم (۱۳۹۵)، نقش والدین در ارتقای سلامت معنوی کودکان در اسلام، شماره ۲۹.
محمدی سیف، معصومه، عارف،(۱۳۹۷)، لزوم تربیت دینی کودک و ارائه راهکارهای عملی برای خانواده، دو فصلنامه علمی تخصصی مطالعات تربیتی و اجتماعی قرآن و عترت، سال ۱ شماره ۱.

Loewenstein, George. (1994). The Psychology of curiosity: A review and reinterpretation. In psychological Bulletin vol.116.Nol, 55-98

نسخه پذیرفته شده پیش از انتشار

Zelick, P. R(2007). "Issues in the psychology of motivation" New York: . Nova Science Publishers.

نسخهٔ پذیرفته‌شده پیش از انتشار